

บทที่ 5

สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษากลยุทธ์ทางวาทกรรมของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและรัฐบาลพลั้งประชาชนนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ

1. เพื่อทราบประเภทของกลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาลนำมาใช้
2. เพื่อทราบความหมายที่ฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาลต้องการนำเสนอผ่านวาทกรรม

ทั้งนี้ ข้อสรุปของการค้นพบทางการวิจัยมีดังต่อไปนี้

ตอบคำถามนำวิจัยข้อ 1: กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาลนำมาใช้ในการสมัรัฐบาลพลั้งประชาชน มีกลยุทธ์ประเภทใดบ้าง

กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายพันธมิตรฯ เลือกใช้ในสมัรัฐบาลพลั้งประชาชนมี 41 กลยุทธ์ ได้แก่

1. การใช้อุปมา(Analogy)
2. การอธิบายเพื่อเพิ่มความกระจ่างให้ผู้รับสาร
3. การใช้ถ้อยคำที่รุนแรงที่มีความหมายในเชิงลบกับคู่กรณี
4. การอ้างผู้ทรงคุณวุฒิ หรือองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือ
5. การสรรเสริญ ให้กำลังใจ แสดงความห่วงใยผู้ชุมนุม และผู้ที่สนับสนุนฝ่ายตน รวมถึงตอกย้ำความสำคัญของผู้รับสาร
6. ตีแผ่หน้า หรือเปิดโปง
7. การอ้างคำพูดหรือการกระทำของคู่กรณี
8. การตั้งสมญานาม

9. การประกาศเจตจำนงของตนเอง
10. การใช้คำถามแบบบังคับคำตอบ
11. การวิเคราะห์สถานการณ์
12. การพูดหวังดีประสงคร้าย
13. การใช้คำสุภาพ
14. การอธิบายเหตุผลในการกระทำของตน
15. การร้ายสัจธรรม
16. การโจมตีพรรคพวก ผู้สนับสนุน และผู้เห็นด้วยกับฝ่ายอริ
17. การอ้างสถาบันกษัตริย์
18. การอ้างตัวบทกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับหรือคำพิพากษาของศาล
19. การประชดประชันผู้ร่วมชุมนุมและผู้ที่ไม่สนับสนุนตนเอง เพื่อความเฮฮาในการปราศรัย
20. การใช้คำคำหนึ่ง สื่อสารความหมายของอีกคำหนึ่ง
21. การถามแบบบังคับคำตอบ
22. การอ้างสิ่งเหนือธรรมชาติ
23. การกล่าวร้ายคู่อริโดยไม่มีหลักฐานยืนยัน
24. การใช้คำพูดเยาะเย้ย ถากถาง เลียดสี และประชดประชัน
25. การใช้ตัวอย่างมาเปรียบเทียบ
26. การโจมตีด้วยถ้อยคำที่รุนแรงที่มีความหมายในเชิงลบกับคู่อริ
27. การใช้คำพูดเลียดสี เยาะเย้ย ถากถาง และประชดประชัน
28. การใช้คำสุภาพ
29. การฟื้นความหลัง
30. การเล่าเรื่อง (narration)
31. บ้างข้างๆ
32. การใช้คำถามชี้แนะ
33. การลดความน่าเชื่อถือของอีกฝ่ายโดยใช้เรื่องส่วนตัว
34. การใช้คำคล้องจอง การใช้คำเล่นเสียง การเล่นคำ และการใช้คำตรงข้าม

35. การพูดให้ดูเป็นกลาง
36. การยกย่องตนเอง และล้าเลิกบุญคุณ
37. พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง
38. การพูดดำให้เป็นขาว พูดขาวให้เป็นดำ
39. การชี้ชวนให้ตั้งคำถาม
40. การสรุปประเด็น
41. ยกตนข่มท่าน

กลยุทธ์ที่ฝ่ายรัฐบาลใช้ในสมัยรัฐบาลพลั้งประชาชน มี 31 กลยุทธ์ ได้แก่

1. การอธิบายข้อดีของการกระทำของฝ่ายตน
2. การเล่าที่มาที่ไปของเรื่อง กระบวนการต่าง ๆ ทางกฎหมาย
3. การถามทั้งที่รู้คำตอบ
4. การอธิบายเหตุผลในการกระทำของตน
5. การพูดดีแกล้งหน้า หรือเปิดโปง
6. การอธิบายเพื่อเพิ่มความเข้าใจให้ผู้รับสาร
7. การให้ความเห็นในเชิงสันนิษฐาน
8. การอ้างผู้ทรงคุณวุฒิ หรือองค์กรที่น่าเชื่อถือ
9. การอ้างตัวบทกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำพิพากษาของศาล
10. การพูดพินิจลอยหาตะเข็บ
11. การเปิดเผย “ความจริง” สู่สาธารณชน
12. การใช้คำผรุสวาท
13. การอ้างคำพูดหรือการกระทำของคู่กรณี
14. การใช้สุภาสิตและคำพังเพย
15. การใช้คำถามชี้แนะ (leading question)
16. การอ้างสถาบันเกียรติยศ
17. การใช้ถ้อยคำรุนแรงที่มีความหมายในเชิงลบกับคู่กรณี
18. การลดความน่าเชื่อถือของอีกฝ่ายโดยใช้เรื่องส่วนตัว (Ad Hominem Argument)

19. การใช้คำคำหนึ่ง สื่อสารความหมายถึงอีกคำหนึ่ง
20. การใช้คำคล้องจอง การใช้คำเล่นเสียง การเล่นคำ และการใช้คำตรงข้าม
21. การพูดให้ดูเป็นกลาง
22. การแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์
23. การพูดไม่หมด
24. การชี้ชวนให้ตั้งคำถาม
25. การให้ข้อมูลเชิงสันนิษฐาน
26. การเสียดสี เยาะเย้ย ถากถาง (irony) และประชดประชัน (satire)
27. การสรุปประเด็น
28. การพูดหยิกแกม (ไม่) หยอก
29. การอ้างเสียงข้างมาก
30. การเล่าประวัติของบุคคล
31. การเสริมคำพูดของผู้ร่วมสนทนา

ตอบคำถามนำวิจัยข้อ 2: กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาลนำมาใช้ในสมัยรัฐบาลพลังประชาชน ก่อให้เกิดความหมายใดบ้าง

กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายพันธมิตรฯ นำมาใช้ ก่อให้เกิดความหมายดังต่อไปนี้

ฝ่ายพันธมิตรฯ ต้องการสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจว่า รัฐบาลที่มีพรรคพลังประชาชนเป็นแกนนำนั้น เป็นรัฐบาลที่เป็นตัวแทน (นอมินี) ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เนื่องจากพรรคพลังประชาชนนั้น มีที่มาจากพรรคไทยรักไทยที่ พ.ต.ท.ทักษิณเป็นหัวหน้าพรรค การที่พรรคพลังประชาชนเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล จึงไม่ต่างกับรัฐบาลที่มีพรรคไทยรักไทยจัดตั้งขึ้น

ฝ่ายพันธมิตรฯ ต้องการสื่อสารให้ผู้รับสารเข้าใจว่า “ระบอบทักษิณ” เป็นระบอบที่อันตรายต่อประชาชนในระยะยาว เนื่องจากระบอบนี้ไม่ได้แก้ปัญหาใด ๆ ของประเทศ ในขณะเดียวกัน “ระบอบทักษิณ” นี้ ยังเป็นระบอบที่ทำให้ประชาชนไม่พึ่งพาตนเอง ใช้จ่ายเงินสุรุ่ยสุร่ายเกินตัว ฝ่ายพันธมิตรฯ กล่าวว่า “ระบอบทักษิณ” เป็นระบอบที่นำเอา “ทุนนิยมสามานย์” มาสู่สังคมไทย

ยิ่งไปกว่านั้น “ระบอบทักษิณ” ยังเป็นระบอบที่พยายามจะทำให้สิ่งที่ผิดกลายเป็นสิ่งที่ถูก สิ่งที่ถูกกฎหมาย ก็จะทำให้กลายเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การนำหวายใต้ดินขึ้นมาเป็นหวายบนดิน ฝ่ายพันธมิตรฯ อ้างว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำที่ขัดกับจารีต และส่งเสริมให้มีการพนันขึ้นต่อในสังคม อันจะนำมาซึ่งความฝักใฝ่ในโชคความ และดวงชะตา มากกว่าที่จะทำงานด้วยตนเอง หรือยืนหยัดได้โดยไม่ต้องพึ่งพาโชคความ การแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ รวมถึงการแก้ไขรัฐธรรมนูญ 2550 เป็นการแก้ไขเพื่อผลประโยชน์ของ พ.ต.ท. ทักษิณ และพวกพ้องเอง มิได้แก้ไขเพื่อประชาชนตามที่ได้โฆษณาชวนเชื่อไว้

ฝ่ายพันธมิตรฯ ยังต้องการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับ พ.ต.ท. ทักษิณ ในมุมมองความมักใหญ่ใฝ่สูง ขาดความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นที่เคารพรัก และเทิดทูนของประชาชนชาวไทย ซึ่งแตกต่างจากฝ่ายพันธมิตรฯ ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์อย่างมาก เห็นได้จากสีที่เป็นสัญลักษณ์ของฝ่ายพันธมิตรฯ คือสีเหลือง ซึ่งเป็นสีประจำพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฝ่ายพันธมิตรฯ นำสีเหลืองมาใช้ก็เพื่อประกาศว่าฝ่ายตนมีความจงรักภักดี และต่อสู้เพื่อสถาบันกษัตริย์ โดยมีคำขวัญวลีหนึ่งว่า “เราจะสู้เพื่อในหลวง”

ภาพลักษณ์ของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่เกิดขึ้นจากมุมมองของฝ่ายพันธมิตรฯ พบว่า พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นบุคคลที่ฝักใฝ่กับไสยศาสตร์ มนต์ดำ และพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองได้อยู่ในอำนาจ ในกรณีนี้ นัยยะความหมายที่ฝ่ายพันธมิตรฯ ใช้อธิบายถึง พ.ต.ท. ทักษิณ ว่าเป็นคนทะเลาะทะยาน มีจิตใจต่ำช้า เพราะพึ่งพาไสยศาสตร์ และมนต์ดำ โดยใช้ชีวิตของผู้อื่นบุญยั้งดี ยิ่งไปกว่านั้น ความหมายที่กล่าวถึงนี้ยังมีนัยยะถึงความมั่งงาย โฉดเขลาเบาปัญญา และลุ่มหลงกับสิ่งที่จับต้องไม่ได้

เมื่อฝ่ายพันธมิตรฯ พุ่งเป้าโจมตีนายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี ที่มาจากรพรรคพลังประชาชนว่า นายสมัครนั้น เป็นหุ่นเชิดของ พ.ต.ท. ทักษิณ นัยยะความหมายนี้แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ ไม่ยอมรับนายสมัครเลย และนายสมัครที่ยอมเป็นหุ่นเชิดของ พ.ต.ท. ทักษิณ ก็เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูงเช่นกัน กล่าวคือ นัยยะความหมายนี้ บ่งบอกว่านายสมัครต้องการเป็นนายกรัฐมนตรีอย่างมาก ถึงขั้นที่ว่ายอมรับเป็นหุ่นเชิดของ พ.ต.ท. ทักษิณ

ฝ่ายพันธมิตรฯ พยายามจะให้ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของนายสมัคร เช่น พฤติกรรมการรับประทานอาหาร พฤติกรรมที่หนีนักข่าว ไปหลบในห้องน้ำสาธารณะ นัยยะความหมายที่ฝ่ายพันธมิตรฯ หยิบยกขึ้นมาโจมตีนายสมัครนี้ คือ นายสมัครมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมจะเป็นนายกรัฐมนตรี

ในประเด็นความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ของนายสมัคร ฝ่ายพันธมิตรฯ ก็หยิบยกมาโจมตี โดยเชื่อมโยงความหมายที่ว่านายสมัครไม่จงรักภักดี กับความหมายเกี่ยวกับความมักใหญ่ใฝ่สูงของ พ.ต.ท.ทักษิณ จนนายสมัครออกมาชี้แจงว่า ตนจงรักภักดี เพราะในตระกูลของตนถวายเป็นพระเจ้าอยู่พระองค์ก่อน ๆ มาเสมอ จนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี) แต่งตั้งให้เป็น “พระยา” และพระราชทานนามสกุล “สุนทรเวช” ให้ด้วย

การประกาศตัวว่า ตนเป็น “ลูกพระยา” ของนายสมัคร ทำให้ฝ่ายพันธมิตรฯ โจมตีนายสมัครอย่างรุนแรง และโจมตีถึงบุพการีของนายสมัคร ด้วยประโยคที่ว่า “ลูกจีนรักชาติ ดีกว่าลูกพระยา (หอกหัก) ขายชาติ” ประโยคนี้มีนัยยะว่าฝ่ายพันธมิตรฯ ให้ความสำคัญกับเชื้อชาติ หรือที่มาที่ไปของวงศ์ตระกูล ประโยค “ลูกจีนรักชาติ” ถูกนำมากล่าวก่อน

“ลูกแซกรักชาติ” “ลูกมอญรักชาติ” เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายพันธมิตรฯ ให้ความสำคัญของคนไทยเชื้อสายจีน มากกว่าคนไทยเชื้อสายอื่น ๆ วลี “ลูกจีนรักชาติ” เป็นวลีเดียวที่ถูกนำมาเป็นลวดลายบนเสื้อยืดสีขาว “ลูกแซกรักชาติ” และ “ลูกมอญรักชาติ” ไม่ได้ถูกนำมาสกรีนเป็นลวดลายบนเสื้อ อันเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ ให้ความสำคัญต่อคนไทยเชื้อสายจีน มากกว่าคนไทยเชื้อสายอื่น ๆ

การกระทำของนายสมัครที่รับงานเป็นพิธีกร รายการชิมไปบ่นไป และรายการยกขयोग หกโมงเช้า ทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีมติว่า นายสมัครขาดคุณสมบัติที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากนายสมัครเป็น “ลูกจ้าง” ให้เป็นพิธีกรรายการทั้ง 2 รายการ มติของศาลรัฐธรรมนูญนี้ ทำให้ฝ่ายพันธมิตรฯ สามารถสื่อสารความหมายได้ว่า นายสมัครละเมิดกฎหมาย เป็นคนเลว ไม่ปฏิบัติหน้าที่ที่สมควรทำคือ การปฏิบัติงานในฐานะนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ ฝ่ายพันธมิตรฯ ได้หยิบยกเอามติของศาลรัฐธรรมนูญมาอ้าง เพื่อทำ

ให้ผู้รับสารเห็นด้วยกับตน นัยยะความหมายนี้คือ การประกาศให้สาธารณะชนรู้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญเห็นด้วยกับฝ่ายพันธมิตรฯ ศาลรัฐธรรมนูญอยู่ข้างเดียวกับฝ่ายพันธมิตรฯ นอกจากนี้ยังมีนัยยะว่า การชุมนุมเพื่อขับไล่ นายสมัครนี้มีความชอบธรรม เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งจัดว่าอยู่ในสถาบันยุติธรรม มีมติตรงกับความคิดเห็นของฝ่ายพันธมิตรฯ ที่ต้องการให้นายสมัครลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ต่อจากนายสมัคร ก็ถูกโจมตีจากฝ่ายพันธมิตรฯ เนื่องจากนายสมชาย มีฐานะเป็นน้องเขยของ พ.ต.ท.ทักษิณ เนื่องจากสมรสกับนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ (นามสกุลเดิม “ชินวัตร”)

ความหมายของฝ่ายพันธมิตรฯ ที่ต้องการสื่อสารต่อสาธารณะคือ นายสมชาย เป็นญาติของ พ.ต.ท.ทักษิณ จึงได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เข้าทำนองเรือล่มในหนอง ทองจะไปไหน ฝ่ายพันธมิตรฯ เรียกร้องให้นายสมชายลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากที่มาของนายสมชายนั้นไม่ชอบธรรม เพราะเป็นญาติของ พ.ต.ท.ทักษิณ ยิ่งไปกว่านั้น การยอมรับนายสมชาย จะทำให้ “ระบอบทักษิณ” กลับเข้ามาในสังคมได้อีก และ “ทุนนิยมสามัญ” ก็จะกลับเข้ามาเช่นกัน เพื่อเป็นการป้องกันการกลับมาของ “ระบอบทักษิณ” และ “ทุนนิยมสามัญ”

ฝ่ายพันธมิตรฯ เสนอแนวคิด “การเมืองใหม่” ทั้งนี้การเมืองใหม่เป็นแบบจำลองระบบการเมืองการปกครองที่ฝ่ายพันธมิตรฯ เสนอขึ้นมาโดยกล่าวว่าประเทศไทย ไม่เหมาะสมกับระบบการเมืองแบบปัจจุบันที่เป็นประชาธิปไตยผ่านตัวแทน เนื่องจากมีจุดเสียที่การออกเสียงเลือกตั้งในแต่ละครั้งนั้น สามารถใช้เงินซื้อเสียงได้ การเลือกตั้งที่ผ่านมาเกือบทุกครั้งจึงไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม เพราะมีการซื้อเสียงเกือบจะทุกครั้ง ส่งผลให้เกิดเผด็จการรัฐสภา ฝ่ายพันธมิตรฯ จึงเสนอแนวคิดการเมืองใหม่แบบ 70 : 30 กล่าวคือร้อยละ 70 ของ ส.ส. นั้น ให้มาจากการคัดสรรแต่งตั้ง ส่วนร้อยละ 30 ของ ส.ส. นั้นให้มาจากการเลือกตั้ง ทั้งนี้ฝ่ายพันธมิตรฯ เรียกกระบวนการเมืองใหม่นี้ว่าเป็นประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ในบางครั้งนอกจากนี้แบบจำลอง “การเมืองใหม่” ของฝ่ายพันธมิตรฯ มีนัยยะว่าฝ่ายพันธมิตรฯ ต้องการปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนระบบการปกครอง

“ไม่ได้เข้าข้างนะ แต่ผมเห็นแล้วว่าพรรคการเมืองเก่านี้ไปไม่ได้ พรรคการเมืองเก่านี้มุ่งไปสู่ความเห็นแก่ตัว ไม่ได้มุ่งไปสู่การเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง เพราะพรรคเก่า ๆ เขาไม่ทำ เห็นชัดแล้วว่าที่ชาติบ้านเมืองเราย่ำแย่อยู่ในขณะนี้เพราะการเมืองเก่า ต้องมีการปรับปรุงไปสู่การเมืองใหม่ ผลอาจไม่สำเร็จแบบทันทีแต่เป็นจุดที่ต้องทำ ถ้าไม่ทำแล้วมันไม่เกิด.....เหตุการณ์ตอนนี้บ้านเมืองที่เกิดขึ้นมา มันไม่ได้ทำให้เกิดการเมืองใหม่ บ้านเมืองมันเสียหาย แล้วมันไม่มีทางออก ก็เลยมาคิดกันเรื่องนี้ เพราะงั้น การเมืองใหม่คือการเมืองเพื่อชาติ บ้านเมืองโดยแท้จริง ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือเพื่อคณะแต่อย่างใด ” (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552)

นอกจากนี้ ฝ่ายพันธมิตรฯ ยังให้ความหมายแก่ฝ่ายรัฐบาลว่า เป็นรัฐบาลขายชาติ ในกรณีปราสาทพระวิหาร ซึ่งอาจนำไปสู่การสูญเสียเนื้อที่ของประเทศไทย การลงนามรับรองของนายณพดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ที่รับรองให้ปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกนั้นไม่มีความชอบธรรม เพราะการเซ็นรับรองนั้นไม่ได้ผ่านมติคณะรัฐมนตรี การลงนามของนายณพดลนั้นจึงเป็นโมฆะ

ฝ่ายพันธมิตรฯ อ้างว่าพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลของไทยและกัมพูชานั้น มีทรัพยากรพลังงานอยู่มากมาย ประชาชนไทยจะยอมสูญเสียพื้นที่ตรงนั้นไม่ได้ ความหมายที่สื่อสารว่าฝ่ายรัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลขายชาติ ทั้งนี้ฝ่ายพันธมิตรฯ ได้เอาบวกกับการที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เคยลี้ภัยทางการเมืองไปที่ประเทศกัมพูชา ทั้งนี้ความหมายที่ฝ่ายพันธมิตรฯ สื่อสารมาคือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะเป็นต้นเหตุให้ประเทศไทยต้องเสียพื้นที่นั้นไป เนื่องจาก พ.ต.ท.ทักษิณ วางแผนการว่า เมื่อเขาสามารถอยู่ในประเทศกัมพูชาได้ เขาจะทำธุรกิจพลังงาน โดยจะดึงเอาทรัพยากรพลังงานที่อยู่บริเวณพื้นที่ทับซ้อนมาทำธุรกิจ ความหมายที่ฝ่ายพันธมิตรฯ ต้องการสื่อสารคือ พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นคนเลวทราม ขายชาติ และหวังแต่ประโยชน์ส่วนตน

จากความหมายทั้งหมดที่ฝ่ายพันธมิตรฯ นำเสนอบนเวทีปราศรัย สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เชื่อมั่นในระบบการเลือกตั้ง ทั้งนี้ฝ่ายพันธมิตรฯ เชื่อมั่นว่าการจะคัดสรรบุคคลเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องมาจากการเลือกตั้งเสมอไป

“ประชาธิปไตยคืออำนาจเป็นของประชาชน ทำโดยประชาชน และก็เพื่อประชาชน อันนี้ ตรงกันหมดทั้งโลก ก็เป็นแบบนี้ โดยไม่จำกัดว่าต้องมาจากการเลือกตั้งหรือเปล่า แต่เขาเห็นว่ามาจากการเลือกตั้งนี้มันมีหลักเกณฑ์ดี ที่จะคัดคนเข้ามา แล้วเป็นตัวแทนของประชาชนจริง ๆ ก็เท่านี้แหละ แต่ไม่ได้หมายความว่า ถ้าไม่ได้เลือกตั้งแล้วจะไม่เป็นประชาธิปไตย ไม่ใช่ หรือถ้าเลือกตั้งแล้ว จะเป็นประชาธิปไตยนี้ก็ไม่ใช่อีก อย่างอดีตประธานาธิบดีมากอสก็มาจากการเลือกตั้งด้วย คะแนนท่วมท้น นั่นก็เป็นเผด็จการ เพราะฉะนั้น การเลือกตั้งหรือไม่เลือกตั้ง ไม่ใช่ตัวบอกว่า เป็นประชาธิปไตยหรือไม่” (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์ 19 สิงหาคม 2552)

จากการให้สัมภาษณ์ของ พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นเครื่องยืนยันได้ดีว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ ไม่เชื่อว่าการเลือกตั้งจะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยได้

นอกเหนือไปจากพลตรีจำลอง ศรีเมืองแล้ว นายพิภพ ธงไชย ก็ได้ให้ทัศนะที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยผ่านตัวแทน และการเลือกตั้ง

“การใช้ประชาธิปไตยตัวแทนกลุ่มนี้มันไม่พอ ตัวแทนกลุ่มเท่านั้นก็จะแบ่งสรรทรัพยากร เพราะมีระบบอำนาจบริหารจัดการ กัน[เพราะฉะนั้น] ถ้ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจในการบริหารจัดการ ผลประโยชน์ก็จะตกอยู่กับกลุ่มของตัว กัน [เพราะฉะนั้น] เมื่อเวลาเลือกตั้งไปนี่ เป็นเพียงรูปแบบในการเลือก แต่มันเป็นการเลือกที่ไม่ได้ให้ตัวแทนของประชาชน ได้แต่ตัวแทนกลุ่ม เพราะฉะนั้น ถ้ามีประชาธิปไตย ต้องมีการเลือกตั้ง การเลือกตั้งเป็นเพียงรูปแบบหนึ่ง เนื้อหาการเลือกตั้งเขายังไม่พูดเลย คุณไปเลือก no vote เจ้ย [อย่างนี้] คะแนนเลือกตั้งตามกฎหมายไม่มีความหมายเลย ก็เหมือนคล้าย ๆ บัตรเสีย เพียงแต่แสดงเจตนารมณ์ของคนกลุ่มหนึ่งว่าฉันไม่เลือกใครเลย เมื่อระบบการเลือกตั้งไม่สะท้อนเจตนารมณ์ของประชาชนทุกเสียงได้ การเลือกตั้งก็ถือว่าไม่สมบูรณ์ การจะทำการเมืองให้เป็นอุดมคติได้ ต้องใช้ประชาชนเท่านั้น.... (พิภพ ธงไชย, สัมภาษณ์ 20 กันยายน 2553)

จากทัศนะของแกนนำฝ่ายพันธมิตรฯ ทั้งสองคน แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ ไม่เชื่อมั่นศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยผ่านตัวแทน แต่เลือกที่จะเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยแบบอื่น ที่เรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยแบบไทย ๆ

“จนกระทั่งทุกวันนี้ ผมบอกสิ่งที่ผมขอเพียงแค่นี้ พวกคุณฝรั่งเนี่ย ไม่เข้าใจเชียว หรือ ผมบอกว่าคุณอย่าคิดว่าประชาธิปไตยมันคือการเดินเข้าไปร้าน McDonald แล้วก็ซื้อแฮมเบอร์เกอร์มาอันนี้ เหมือนกับที่ประเทศคุณเป็นอย่างนั้น ประชาธิปไตยที่คุณส่งออกมาทั่วโลก แล้วคุณบอกทุกคนต้องเหมือนคุณหมด ก็เหมือนคุณมาเปิด McDonald ในเมืองไทย ให้เหมือน McDonald ที่นิวยอร์กเหมือนกัน บอกนั่นไม่ใช่ประชาธิปไตยที่ประเทศไทยต้องการ ผมบอกเสื้อผ้า แม้กระทั่งคนไทยที่ใส่เสื้อนอก ทำไมไม่ใส่เสื้อนอกเหมือนอย่างคุณล่ะ ทำไมอย่างผมเนี่ยอยากได้เสื้อแขนสั้นมากกว่า เนคไทด์ยังไม้อยากจะผูกเลย เขาบอกทำไม บอกทำไมผมต้องเอาเชือกมาผูกคอผมไว้อะ [ละ] มันเป็นสิทธิของผมใช่ไหม มันเป็นความเคยชินของคนเอเชียใช่ไหม มันเป็นวัฒนธรรมที่เราอยากอยู่สบาย ๆ และประชาธิปไตยก็เช่นกัน มันต้องออกแบบตัดออกมา ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ประวัติศาสตร์ และความเป็นจริงในสังคมไทย ไม่ใช่เลียนแบบมาจากพวกคุณ คุณเข้าใจหรือเปล่า.....” (สนธิ ลิ้มทองกุล, 9 กันยายน 2551, ปราศรัย ณ ทำเนียบรัฐบาล)

จากความหมายทั้งหมดที่ฝ่ายพันธมิตรฯ ต้องการสื่อสารให้ผู้รับสารเข้าใจ คือ ฝ่ายรัฐบาลเป็นฝ่ายชั่วร้าย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็เป็นบุคคลชั่วร้าย และคอยบงการฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายพันธมิตรฯ ไม่เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยผ่านตัวแทน แต่เชื่อมั่นในระบอบการเมืองใหม่ หรือที่นายสนธิเรียกว่าประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ซึ่งเป็นประชาธิปไตยที่นำหลักการมาตรฐานของระบอบประชาธิปไตยมาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไทย ทั้งนี้ ตามที่ฝ่ายพันธมิตรฯ เสนอ สามารถสันนิษฐานได้ว่าประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ของนายสนธิ หมายความว่าถึง ระบอบการเมืองใหม่แบบ 70 : 30

กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายรัฐบาลนำมาใช้ ก่อให้เกิดความหมายดังต่อไปนี้

ในการตอบโต้ฝ่ายพันธมิตรฯ รัฐบาลได้พยายามใส่ความหมายเชิงบวกให้กับฝ่ายรัฐบาล และใส่ความหมายเชิงลบให้ฝ่ายพันธมิตรฯ โดยหยิบยกเอาผลงานที่ชัดเจน

ของรัฐบาล เป็นรูปธรรมมานำเสนอ และหยิบยกเอาความผิดพลาดของฝ่ายพันธมิตรฯ ขึ้นมาตอบโต้ฝ่ายพันธมิตรฯ

ฝ่ายรัฐบาลพยายามใส่ความหมายว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ เป็นฝ่ายที่ก่อความวุ่นวายในบ้านเมือง หากพันธมิตรฯ ยกเลิกการชุมนุม ก็จะทำให้รัฐบาลทำงานได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้ประเทศไทยฟื้นตัวหลังจากการทำรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน 2549

นอกจากนี้ ฝ่ายรัฐบาลได้ใส่ความหมายว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ เป็นกลุ่มบุคคลที่หลอกลวงทุกสิ่งทุกอย่างโดยอ้างว่านี่คือระบอบประชาธิปไตย ฝ่ายพันธมิตรฯ เป็นฝ่ายที่เชื่อถือไม่ได้ และมีมือถือสาก ปากถือศีล เนื่องจากพลตรี จำลอง ศรีเมือง 1 ใน 5 แกนนำนั้น มีภาพลักษณ์เป็นคนธรรมธรรมโม แต่กลับไปเป็นสาวกของสมณะโพธิรักษ์ และลัทธิสันติอโศก

ยิ่งไปกว่านั้น ฝ่ายรัฐบาลยังโจมตีฝ่ายพันธมิตรฯ ในเรื่องการทำไสยศาสตร์และพิธีกรรม ต่าง ๆ ของฝ่ายพันธมิตรฯ ว่าเป็นเรื่องที่เลวเกิดขึ้นไปอีก เนื่องจากนายสนธิ ลิ้มทองกุล จะทำพิธีสลายเวทมนต์ที่ทำให้ประเทศไทยมีปัญหา โดยการจะนำผ้าอนามัยใช้แล้ว 6 ชั้น ไปวางไว้ในจุดต่างกันบริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า

นายสนธิได้รับการเคารพยกย่องจากผู้ชุมนุมอย่างมาก เห็นได้จากการที่ผู้ชุมนุมก้มกราบรับน้ำมนต์จากนายสนธิในขณะที่ชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาล ทั้งการแก้कुณไสย การพรมน้ำมนต์ และการตีระฆัง เป็นการกระทำที่ศักดิ์สิทธิ์ในสายตาของผู้ชุมนุม พฤติกรรมของผู้ร่วมชุมนุมแสดงออกอย่างชัดเจน ประหนึ่งว่านายสนธิเป็นศาสดา ซึ่งเป็นเสมือนการมอมเมาสาธารณะชนตามทัศนะของฝ่ายรัฐบาล

ฝ่ายรัฐบาลได้พยายามใส่ความหมายให้เห็นว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ เป็นคนประเภท ได้คืบ จะเอาศอก ฝ่ายพันธมิตรฯ ไม่ต้องการนายสมัครมาเป็นนายกรัฐมนตรีจึงมาชุมนุมขับไล่ นายสมัคร ระหว่างนั้นก็ประกาศยกระดับการชุมนุมเป็นการขับไล่รัฐบาล การกระทำของฝ่ายพันธมิตรฯ ส่งผลไปทั่ว เช่น การปิดถนน และการยึดทำเนียบรัฐบาล

ฝ่ายรัฐบาลยังใส่ความหมายเกี่ยวกับที่มาขององค์กรอิสระ ซึ่งเป็นคณะบุคคลที่แต่งตั้งโดย ค.ป.ค. ซึ่งจัดได้ว่าเป็นเผด็จการ ทั้งนี้ นอกจากที่มาแล้ว ฝ่ายรัฐบาลยังชี้ชวนให้ตั้งคำถามเกี่ยวกับความชอบธรรมขององค์กรอิสระต่าง ๆ ทั้งนี้ พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ผู้เป็นหัวหน้าในการทำรัฐประหารในปี 2549 ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อโปรดเกล้าแต่งตั้ง พลเอกสนธิ เป็นรัฐาธิปัตย์ องค์กรเหล่านั้นถูกแต่งตั้งโดย พลเอกสนธิ ทั้งที่จริงแล้ว คณะกรรมการองค์กรอิสระทุกคน สมควรเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อรับพระราชทานโปรดเกล้าแต่งตั้ง แต่ก็ไม่มีผู้ใดเข้าเฝ้า ทว่าองค์กรอิสระเหล่านั้นก็ยังทำหน้าที่ต่อไป

นัยยะที่แฝงมากับตัวบทนี้ เกี่ยวพันกับเรื่องพระราชอำนาจ ฝ่ายรัฐบาลได้ชี้ชวนให้เห็นว่า พลเอกสนธิ ที่เป็นหัวหน้าในการทำรัฐประหาร ยังต้องให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ดังนั้น คณะกรรมการองค์กรอิสระ ก็ควรจะต้องรับพระราชทานโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง เช่นกัน ไม่สามารถให้องค์รัฐาธิปัตย์แต่งตั้งได้ นัยยะที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการให้ผู้ชมเข้าใจคือ องค์กรรัฐาธิปัตย์ (คือ พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน) มีอำนาจเทียบเท่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ ดังนั้น พลเอกสนธิ จึงไม่สามารถแต่งตั้งคณะกรรมการองค์กรอิสระได้

ฝ่ายรัฐบาลยังใส่ความหมายเกี่ยวกับการข่มขู่ของฝ่ายพันธมิตรฯ ว่าฝ่ายรัฐบาลเป็นฝ่ายที่ประนีประนอม ไม่เข้าสลายการชุมนุมด้วยกำลัง แม้กระทั่งการยึดทำเนียบฯ ฝ่ายรัฐบาลก็ยอมที่จะล่าถอยไปเอง เนื่องจากไม่ต้องการให้เกิดการปะทะกัน ทว่าฝ่ายพันธมิตรฯ ก็ยังไม่พอใจ รุกคืบความต้องการของฝ่ายตนมาเรื่อย ๆ จนถึงขั้นที่นำเอาท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ มาเป็นตัวประกัน เพื่อให้รัฐบาลทำตามที่ฝ่ายพันธมิตรฯ ต้องการ

ฝ่ายรัฐบาลเปรียบเทียบกรณีการปลดนายสมัค สุนทรเวช ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กับนายจรัญ ภักดีธนากุล ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อชี้ให้ผู้รับสารมองเห็นว่า ความหมายของคำว่า “ลูกจ้าง” แบบเดียวกับที่ตีความกรณีนายสมัค สุนทรเวช ไม่ได้นำไปใช้ทุกกรณี นายจรัญเองก็รับงานอาจารย์พิเศษ สอนตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ แต่ไม่ถูกปลดจากตำแหน่ง นัยยะที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการชี้ช่องทางให้เห็นคือการเลือกปฏิบัติของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และเรื่อง 2 มาตรฐาน (double standard) ทั้งนี้ การเลือกปฏิบัติ และเรื่อง 2 มาตรฐาน จะนำไปสู่ความกังขาในการวินิจฉัย ตัดสินคดีความใน

คราวต่อๆ ไปทั้งหมดความยุติธรรมที่ฝ่ายรัฐบาลต้องแบกรับนี้ เป็นผลจากการที่สถาบันตุลาการเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมือง

จากความหมายทั้งหมดที่ฝ่ายรัฐบาลนำเสนอนี้ แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล ที่ยึดถืออุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยผ่านตัวแทน เหมือนที่เคยเป็นตลอดมา ฝ่ายรัฐบาลมีความเชื่อมั่นในระบบนี้ว่าจะช่วยสร้างให้สังคมไทยพัฒนาขึ้นไปได้ และอำนาจก็ยังคงอยู่กับประชาชนในการจะเลือกบุคคลเข้ามาเป็นผู้แทนของตนในรัฐสภา อีกทั้งประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งโดยประชาชนนี้ เป็นหลักการที่เป็นมาตรฐานของระบอบประชาธิปไตย ฝ่ายรัฐบาลจึงมีความมั่นใจว่า อุดมการณ์ทางการเมืองของฝ่ายตนที่เชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตยผ่านตัวแทนนั้น เป็นระบบที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนไทย และจากนานาประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

ในส่วนของการอภิปรายผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่จะอภิปรายทั้งสิ้น 4 ประเด็น ได้แก่

1. ธรรมชาติของกลยุทธ์ทางวาทกรรม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์ทางวาทกรรม เนื้อหา และความหมายที่ถูกนำเสนอ
3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อกลยุทธ์ทางวาทกรรม
4. การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมโดยการใช้วาทกรรมเป็นเครื่องมือ

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ธรรมชาติของกลยุทธ์ทางวาทกรรม

กลยุทธ์ทางวาทกรรมทั้งของฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาล ต่างก็มีลักษณะร่วมกันดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์ทางวาทกรรมจะต้องใช้การแบ่งปันความหมายเข้าร่วมด้วยเพื่อให้ผู้รับสารถอดรหัสออกมาได้ตามที่ผู้ส่งสารต้องการ
2. กลยุทธ์ทางวาทกรรมต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างวัจนภาษา และอวัจนภาษา จึงจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ใช้ได้กับรูปแบบ (form) การสื่อสารบางรูปแบบเท่านั้น
4. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ทำให้ตัวสารมีลักษณะเป็นเส้นทางหลัก ("Central" Route) ขณะที่กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ทำให้ตัวสารมีลักษณะเป็นเส้นทางรอง ("Peripheral" Route)
5. สัมฤทธิผลของกลยุทธ์ทางวาทกรรม ขึ้นกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กลยุทธิ์ทางวาทกรรมจะต้องใช้การแบ่งปันความหมายเข้าร่วมด้วยเพื่อให้ผู้รับสารถอดรหัสออกมาได้ตามที่ผู้ส่งสารต้องการ

ในเรื่องของการแบ่งปันความหมายร่วมกัน (shared meaning) ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารนี้ Hall (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541) กล่าวถึงการแบ่งปันความหมายระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารว่า ผู้รับสารจะต้องทำให้ผู้รับสารมาร่วม shared “รับรู้” ความหมายเดียวกับที่ผู้ส่งต้องการได้ ทั้งนี้ภาษาได้กลั่นความหมาย (generate meaning) ด้วยกระบวนการที่ Hall เรียกว่าเป็น “การเข้ารหัส” (encoding) และ “การถอดรหัส” (decoding)

การตีความหมายของผู้รับสารมักจะผิดเพี้ยนไปจากความหมายที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสไว้ และสิ่งที่คุณส่งสารควรให้ความสนใจมากที่สุด คือเรื่องการเลือกตีความของผู้รับสาร ในเรื่องกระบวนการตีความนี้ Hall ให้ทัศนะว่าเป็นเรื่องที่ถูกสร้างขึ้น (being constructed) ดังนั้นความหมายที่ถูกตีความอย่างผิด ๆ จึงมิใช่ความหมายที่ไร้ทิศทาง สะเปะสะปะไปคนบิละทาง หากทว่าเป็นการตีความหมายอย่างเปียงเบนที่เป็น choice อยู่ชุดหนึ่ง

ธรรมชาติของกลยุทธิ์ทางวาทกรรมทุกประเภทที่ถูกนำมาใช้ ไม่อาจจะนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากปราศจากการแบ่งปันความหมายระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เช่นเดียวกับการสื่อสารประเภทอื่น ๆ ความหมายที่แฝงฝังอยู่ในวาทกรรมจะถูกถอดรหัสจากผู้รับสารได้ตรงกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมาได้ นั้น ตามทัศนะของ Hall แล้ว เห็นว่า ผู้ส่งสารจะต้อง “ติดตั้งรหัสการถอดความหมายจากสาร” ให้แก่ผู้รับสารด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2541) ดังนั้น ในการนำเสนอความหมายที่ฝังตัวอยู่ในวาทกรรมต่าง ๆ ของทั้งฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาล ก็จะต้องมีการติดตั้งรหัสการถอดความหมายจากสารเช่นเดียวกัน เช่น การตั้งสมญานาม (name calling) ให้กับนายสมัคร สุนทรเวช ว่า “ไอ้หอกหัก” นี้ ผู้ส่งสารเข้ารหัสว่า “ไอ้หอกหัก หมายถึงความถึง นายสมัคร สุนทรเวช” ส่งให้ผู้ชุมนุมถอดรหัสได้ความหมายที่ตรงกัน เมื่อผู้ชุมนุมถอดรหัสคำว่า “ไอ้หอกหัก” ว่าหมายถึงนายสมัคร สุนทรเวช ตรงตามความตั้งใจของผู้ส่งสาร กลยุทธิ์ทางวาทกรรมแบบการตั้งสมญานาม ก็จะทำหน้าที่สื่อสารความหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ทำหน้าที่แทนชื่อนายสมัครไปด้วย ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่ในการผลุสวาทนายสมัครด้วยในเวลาเดียวกัน

2. กลยุทธ์ทางวาทกรรมต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างวัจนภาษา และอวัจนภาษาจึงจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางการสื่อสารแล้ว สามารถแบ่งภาษาออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ วัจนภาษา (verbal language) และอวัจนภาษา (nonverbal language) ทั้งนี้ โดยการใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันของเรานี้ เราจะใช้ทั้งวัจนภาษา และอวัจนภาษาในการสื่อสาร

ภาษายังเป็นตัวถ่ายทอดความหมายที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อสารให้ผู้รับสารรู้ และยังเป็นปฏิกิริยาตอบกลับ (Feed Back) ให้ผู้ส่งสารได้รู้ถึงความรู้สึกนึกคิด และความเข้าใจของผู้รับสาร (Devito, 1991) ทั้งนี้ ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาต่างก็ทำงานร่วมกันเสมอ ผลของการสื่อสารจะออกมาดีหรือไม่ ผู้รับสารจะเข้าใจความหมายที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อสารหรือไม่ ล้วนขึ้นอยู่กับเลือกใช้วัจนภาษาและอวัจนภาษา

กลยุทธ์ทางวาทกรรมทุกกลยุทธ์ มีการถ่ายทอดผ่านทางวัจนภาษา และอวัจนภาษา ในการปราศรัยทางการเมืองของฝ่ายพันธมิตรฯ แกนนำทั้ง 5 คนบนเวที มีการใช้ทั้งวัจนภาษา และอวัจนภาษาทุกกลยุทธ์ ทั้งในเรื่องของเสื้อผ้า เครื่องประดับ ฉากหลัง รวมไปถึงคำพูดต่าง ๆ ที่มีทั้งการอธิบายเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจมากขึ้น หรืออ้างสิ่งเหนือธรรมชาติ กลยุทธ์ทางวาทกรรมเหล่านี้ ล้วนมีองค์ประกอบจากวัจนภาษาและอวัจนภาษาทั้งสิ้น เช่น การใช้กลยุทธ์โยนหินถามทางของนายพิภพ ธงไชยว่า เมื่อฝ่ายรัฐบาลห้ามไม่ให้ฝ่ายพันธมิตรฯ ชุมนุมที่สะพานม้ฆวานรังสรรค์แล้ว ฝ่ายพันธมิตรฯ น่าจะย้ายไปชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาลเสียเลย (แล้วถามผู้รับสารว่าดีหรือไม่ คำตอบคือ “ดี”) หลังจากนั้น ฝ่ายพันธมิตรฯ ก็บุกยึดทำเนียบรัฐบาล และย้ายไปชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาลแทนที่สะพานม้ฆวานรังสรรค์ การใช้วัจนภาษาในการโยนหินถามทางนี้ เป็นการลองเชิงผู้ร่วมชุมนุมก่อนด้วยวัจนภาษา เมื่อได้รับคำตอบว่า “ไป” แกนนำฝ่ายพันธมิตรฯ จึงเคลื่อนขบวนไปบุกยึดทำเนียบรัฐบาล ในวันที่ 26 สิงหาคม 2551 จริ่งการเคลื่อนขบวนไปบุกยึดทำเนียบรัฐบาลของฝ่ายพันธมิตรฯ นี้จัดว่าเป็นอวัจนภาษาแบบหนึ่งที่ทำหน้าที่ยืนยันว่าแกนนำฝ่ายพันธมิตรฯ พุดจริงทำจริง เชื่อถือได้ วาทกรรมต่าง ๆ ที่ฝ่าย

พันธมิตรฯ นำเสนอ จึงเชื่อถือได้ เพราะไม่ได้เสนอมาเป็นเพียงคำพูด แต่เป็นการลงมือกระทำ ให้เห็นจริง ๆ

3. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ใช้ได้กับรูปแบบ (form) การสื่อสารบางรูปแบบ เท่านั้น

ในข่าวสาร (message) ประกอบด้วย เนื้อหา (content) และรูปแบบ (form) หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่รายการนั้นมีไว้นำเสนอ เนื้อหาประเภทเดียวกัน เนื้อหาอาจจะเป็นเนื้อหา เดียวกัน แต่การนำเสนอเนื้อหา หรือที่เรียกว่ารูปแบบ (form) นั้น อาจแตกต่างกัน ความสำคัญของรูปแบบของตัวสารนี้เอง ที่ทำให้เนื้อหาของสารแลดูคล้ายว่าจะไม่เหมือนกัน

กลยุทธ์ทางวาทกรรมนั้นมีมากมายหลายกลยุทธ์ ทว่ามีบางกลยุทธ์ที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ในการสื่อสารได้ทุกรูปแบบ แต่สามารถนำมาสื่อสารได้เฉพาะการ สื่อสารบางรูปแบบเท่านั้น เช่น การผรุสวาท ไม่สามารถนำมาใช้ในการสื่อสารมวลชนได้ แต่ สามารถนำมาใช้ในการสื่อสารบนเวทีปราศรัยของฝ่ายพันธมิตรฯได้

4. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ทำให้ตัวสารมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งที่มี ความหมายเดียวกัน

ทฤษฎีแนวโน้มการคิดขยายรายละเอียด (Elaboration Likelihood Model) เป็นทฤษฎีที่ เสนอแนวคิดว่าตัวสารที่นำมาใช้ในการโน้มน้าวใจนั้นมี 2 ประเภท ได้แก่ 1. สารที่มีเนื้อหาแบบ เส้นทางหลัก ("Central" Route) และ 2. สารที่มีเนื้อหาเป็นเส้นทางรอง ("Peripheral" Route) (Infante, Rancer and Womack, 2003)

ในการประยุกต์ใช้ ELM เกี่ยวกับกลยุทธ์ทางวาทกรรมนี้ ธรรมชาติของกลยุทธ์ทาง วาทกรรม มีทั้งกลยุทธ์ที่มีลักษณะแบบเส้นทางหลัก (Central Route) และกลยุทธ์ที่มีลักษณะ แบบเส้นทางรอง (Peripheral Route) ตัวอย่างของกลยุทธ์ที่มีลักษณะแบบเส้นทางหลัก เช่น การ อธิบายเพื่อเพิ่มความเข้าใจให้ผู้รับสาร ซึ่งมีลักษณะของการให้ข้อมูลที่เป็นเหตุเป็นผล อันจะทำให้ ผู้รับสารทำเหตุผลเหล่านั้นไปไตร่ตรอง และเลือกที่จะเชื่อ หรือไม่เชื่อกับผู้รับสารได้อย่างมีเหตุ

มีผล อันจะเหตุผลที่ทำให้การสถาปนาวาทกรรมของผู้รับสารให้เป็นวาทกรรมหลักได้หรือไม่ได้ในที่สุด

ส่วนกลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ใช้เส้นทางริม (Peripheral Route) เป็นกลยุทธ์ที่ไม่ได้ให้เหตุผล หรือไม่ได้ชี้แจงข้อเท็จจริง เช่น การประชดประชัน เสียดสี เยาะเย้ย ถากถาง หรือการใช้คำผรุสวาท กลยุทธ์ทางวาทกรรมเหล่านี้ มุ่งให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกชอบใจ ฟังพอใจ โดยที่ไม่ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับประเด็นที่กำลังโต้แย้งอยู่ แต่เป็นการทำให้ผู้รับเกิดทัศนคติในทางบวก จนทำให้ผู้รับสารคล้อยตาม และทำให้ฝ่ายตนสามารถสถาปนาวาทกรรมของตนเองให้เป็นวาทกรรมหลักได้ในที่สุด

5. สัมฤทธิ์ผลของกลยุทธ์ทางวาทกรรม ขึ้นกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

ในการเลือกกลยุทธ์ทางวาทกรรมมาใช้นั้น จะต้องคำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองด้วย การใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์จะไม่สามารถใช้ได้ผลมากนัก หรืออาจจะไม่ได้ผลเลย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคม เช่น การปราศรัยของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่มุ่งเน้นการยกประเด็นคนไทยเชื้อสายจีนว่ารักชาติ โดยใช้วาทกรรมชุด “ลูกจันรักชาติ” เป็นคำขวัญ ทว่าภายหลัง นายสนธิต้องปราศรัยว่า ลูกจันรักชาติมีไหม ลูกแซกรักชาติมีไหม ลูกยวนรักชาติมีไหม เป็นต้น การปราศรัยของนายสนธิ ที่ต้องเพิ่มเชื้อชาติตามที่เขากล่าวว่า รักชาติขึ้นมา ก็เพราะบริบททางสังคมในการชุมนุมของฝ่ายพันธมิตรฯ นั้น ไม่ได้มีแต่คนไทยเชื้อสายจีน แต่มีคนไทยเชื้อสายอื่น ๆ ด้วย

กรณีของนายสนธิปราศรัยเรื่องเชื้อชาตินั้น เป็นตัวอย่างที่ดีที่ยืนยันได้ว่าบริบททางสังคมเป็นปัจจัยที่บังคับให้นายสนธิต้องพูดถึงคนไทยเชื้อสายอื่น เนื่องจากความต้องการในการสถาปนาวาทกรรมของตนเองให้เป็นวาทกรรมหลัก นายสนธิจึงไม่อาจเพิกเฉยต่อผู้ชุมนุม และผู้รับสารเชื้อชาติอื่นได้

ในส่วนของฝ่ายรัฐบาลก็ไม่แตกต่างไปจากฝ่ายพันธมิตรฯ วาทกรรมต่าง ๆ ของฝ่ายรัฐบาล ถูกนำเสนอผ่านทั้งทางวัจนภาษาและอวัจนภาษาด้วยในเวลาเดียวกัน จะเห็นได้จากการที่ฝ่ายรัฐบาลสวมเสื้อยืดสีแดง เพื่อแสดงออกถึงความรักชาติ และประชาชน ตามความหมายของสีแดงบนธงไตรรงค์ การจัดงาน “ความจริงวันนี้สัจจริง” ที่รณรงค์ให้ผู้ร่วมงานสวมเสื้อสีแดง ก็จัดว่าเป็นอวัจนภาษาแบบหนึ่ง ที่เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับการจัดรายการความจริงวันนี้ทาง สทท.11 เนื้อหารายการต่าง ๆ ที่มุ่งแก้ไขความเข้าใจผิด และตอบโต้ฝ่ายพันธมิตรฯ แฉดังให้เห็นถึงเจตนาของฝ่ายรัฐบาลอย่างชัดเจนว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามกับฝ่ายพันธมิตรฯ

วาทกรรมของทั้งสองฝ่าย ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความหมาย และสร้างความเป็นจริงได้อย่างดี เพราะมีการทำงานร่วมกันของวัจนภาษาและอวัจนภาษา ที่ผ่านกระบวนการคัดกรองมาอย่างดีว่าจะพูดอะไร และจะทำอะไร ทำให้การทำงานร่วมกันของภาษาทั้งสองประเภท ทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น และช่วยป้องกันมิให้ผู้รับสารถอดรหัสสารบิดเบือนได้อย่างดี

2. ความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์ทางวาทกรรม เนื้อหา และความหมายที่ถูกนำเสนอ

เนื้อหาวาทกรรมต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสส่งให้ผู้รับสาร โดยใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมเป็นเครื่องมือช่วยในการสื่อสารนั้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์ทางวาทกรรม และเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์ทางวาทกรรมเป็นตัวช่วยส่งเสริม หรือลดทอนของรุนแรงของเนื้อหา
2. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของเนื้อหาสาร
3. การเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ทางวาทกรรม อาจทำให้ความหมายเปลี่ยน หรืออาจดำรงรักษาความหมายเดิมไว้
4. กลยุทธ์ทางวาทกรรมหลายกลยุทธ์ อาจใช้เพื่อสื่อสารความหมายเพียงความหมายเดียว
5. กลยุทธ์ทางวาทกรรมหลายกลยุทธ์ที่นำมาใช้ มักจะสนับสนุนซึ่งกันและกัน
6. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์สามารถทำให้น้ำหนักที่ไม่สำคัญกลายเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญได้
7. กลยุทธ์ทางวาทกรรมทำให้น้ำหนักที่ต้องการสื่อสารดูน่าเชื่อถือได้

8. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์อาจทำให้เนื้อหาสารน่าติดตาม

รายละเอียดทั้ง 8 ข้อมีดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์ทางวาทกรรมเป็นตัวช่วยส่งเสริม หรือลดทอนของรุนแรงของเนื้อหา

ในการปราศรัย หรือการนำเสนอวาทกรรม ในบางครั้ง ผู้พูดต้องการให้เนื้อหาที่ตนพูดมีความรุนแรง หนักแน่น และเร้าอารมณ์ของผู้ฟัง กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางประเภทก็จะถูกนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์นี้ เช่น การโจมตีคู่กรณีด้วยคำที่รุนแรง เช่น การที่นายพิภพกล่าวว่า นายสมัครเป็น “จอมหลอกหลวง” เพราะนายสมัครมีความต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 63 ที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมในที่สาธารณะ เพื่อให้ไม่ให้ฝ่ายพันธมิตรฯ ชุมนุมต่อไปได้

อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่การที่นายวีระ มุสิกพงศ์ กล่าวถึงฝ่ายพันธมิตรฯ ว่า ชื่อพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย “แค่ชื่อก็ปลอมแล้ว” อันมีความหมายว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ นั้นหลอกหลวงผู้รับสารตั้งแต่ต้น

จะเห็นได้ว่ากลยุทธ์ทางวาทกรรมประเภทนี้ เป็นกลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ใช้คำพูด “รุนแรง” ที่มีความหมายในเชิงลบกับคู่กรณี ทว่าคำพูดรุนแรงเหล่านี้ จะเพิ่มระดับความรุนแรงมากขึ้น หากมีการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ทางวาทกรรมเป็นการใช้คำสุภาพ เช่น การที่นายสนธิวัตรจะกล่าวว่า “ไ้รัฐบาลสัตว์นรก” หรือ “ไ้ลูกน้องสกุลของคุณ” ระดับความรุนแรงของเนื้อหาจะมีมากขึ้นอย่างมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ทางวาทกรรม

2. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของเนื้อหาสาร

กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้เนื้อหาสารได้ดี แต่ผู้พูดจะต้องมีข้อมูลที่น่าหนักแน่นมากพอ ที่จะใช้ข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นตัวเสริมความน่าเชื่อถือของสารได้ตามที่ Toulmin กล่าวไว้ กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับเนื้อหาสารนี้ ก็คือ backing ตามแบบจำลองการแสดงผลของ Toulmin ทั้งนี้กลยุทธ์ทางวาทกรรมประเภทนี้ มักจะเป็นหลักการ ข้อกฎหมาย ทฤษฎี คำพิพากษาของศาล หรือสถิติต่าง ๆ เช่น การอ้าง

กฎหมาย หลักการ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำพิพากษาของศาล ที่ฝ่ายรัฐบาลมักจะนำมาเป็น กลยุทธ์ในการถ่ายทอดวาทกรรมเกี่ยวกับความชอบธรรมขององค์กรอิสระ ที่ยังไม่ได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง แต่กลับมาทำงาน และรับเงินเดือน

3. การเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ทางวาทกรรม อาจทำให้ความหมายเปลี่ยน หรืออาจอ้าง รักษาความหมายเดิมไว้

กลยุทธ์ทางวาทกรรมนั้น นอกจากจะเป็นตัวที่เพิ่มความรุนแรง หรือลดทอนความรุนแรง ของเนื้อหาสารแล้ว ยังอาจทำให้ความหมายของวาทกรรมชุดนั้นเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การที่นาย สมศักดิ์ โกศัยสุข เรียกนายยงยุทธ ดิยะไพรัช ว่า “ยุทธ ตู๋เย็น” อันเป็นการสื่อสารให้ผู้ฟังระลึกได้ ถึงวีรกรรมของนายยงยุทธ การเรียกนายยงยุทธ ดิยะไพรัช นี้เป็นการใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมแบบ การตั้งสมญานาม (name calling) ให้นายยงยุทธ ทว่าหากนายสมศักดิ์ เรียกนายยงยุทธ ดิยะไพรัช ด้วยชื่อและนามสกุลตามปกติ ความหมายของตัวนายยงยุทธ จะเปลี่ยนจาก “ยุทธ ตู๋เย็น” (ที่เคยนำกำลังตำรวจไปบุกยิงบ้านของครอบครัวหนึ่งที่เขาคิดว่าค้ายาเสพติด การบุกยิง บ้านของครอบครัวนั้น ทำให้ตู๋เย็นเป็นรูพรุนไปหมด และความจริงก็เปิดเผยภายหลังว่า บ้านหลัง นั้นไม่ได้ค้ายาเสพติด) เป็นนายยงยุทธ ดิยะไพรัช ประธานสภาผู้แทนราษฎรแทน ความหมายที่ เปลี่ยนแปลงไปนี้ ไม่ได้เปลี่ยนที่ตัวนายยงยุทธ แต่เปลี่ยนที่การรับรู้ของผู้รับสาร ตัวของนาย ยงยุทธก็ยังเป็นตัวนายยงยุทธ แต่จะเป็น “ยุทธ ตู๋เย็น” หรือประธานสภาผู้แทนราษฎร ใน ความคิดของผู้รับสารนั้น ขึ้นกับกลยุทธ์ทางวาทกรรมที่นายสมศักดิ์เลือกใช้

กลยุทธ์ทางวาทกรรมแบบการตั้งสมญานาม (name calling) นี้ ยังเป็นกลยุทธ์ที่ตอกย้ำ ความหมายเดิมได้ด้วย จากตัวอย่างข้างต้น การเรียกนายยงยุทธว่า “ยุทธ ตู๋เย็น” เป็นการตอกย้ำ ความหมายถึงความไม่รอบคอบของนายยงยุทธที่เกิดขึ้นในอดีตจนก่อให้เกิดความเสียหาย วาทกรรมที่นายสมศักดิ์สื่อสารถึงนายยงยุทธนี้ เป็นการตอกย้ำให้ผู้รับสารไม่ลืมถึง “วีรกรรม” ที่ นายยงยุทธเคยทำ

4. กลยุทธ์ทางวาทกรรมหลายกลยุทธ์ อาจใช้เพื่อสื่อสารความหมายเพียงความหมายเดียว

ในการสื่อสารความหมายด้วยวาทกรรม กลยุทธ์ทางวาทกรรมหลากหลายกลยุทธ์ จะถูกนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ของผู้สร้าง และผู้ที่เผยแพร่วาทกรรม ทั้งนี้ วัตถุประสงค์สูงสุดของผู้สร้างวาทกรรมคือการสถาปनावาทกรรมของตนเองให้เป็นวาทกรรมหลัก เช่น ความต้องการสื่อสารความหมายของฝ่ายพันธมิตรฯ ว่าฝ่ายรัฐบาลนั้นเลวร้าย มีการใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่หลากหลายมาก เช่น การใช้การอุปมา ว่ารัฐบาลเลวร้ายยิ่งกว่างูพิษที่มีลิ้น 2 แฉก เพราะรัฐบาลมีลิ้น 4 แฉก การประชดประชัน เสียดสี เยาะเย้ย ถากถาง ว่า นายสมัคร สุนทรเวช มีพฤติกรรมการกินที่ไม่เหมาะสม เพราะมีเมกะโปรเจกต์จำนวนมาก (ซึ่งจะทำให้ นายสมัครมีช่องทางในการฉ้อราษฎร์บังหลวงมากขึ้น ตามมุมมองของฝ่ายพันธมิตรฯ) การอธิบายเพื่อเพิ่มความเข้าใจให้ผู้รับสาร ในกรณีที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต้องการเงินจำนวน 76,000 ล้านบาท ทั้งที่เงินจำนวนนั้น เป็นเงินที่ได้มาอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ฯลฯ

จากเนื้อหาสารทั้งหมด เราจะเห็นวาทกรรมเพียง 1 ชุด คือ วาทกรรมที่ใช้โจมตีรัฐบาลพลั้งประชาชน โดยฝ่ายพันธมิตรฯ ใส่อความหมายว่ารัฐบาลพลั้งประชาชนเป็นฝ่ายที่เลวร้าย ทำให้ประเทศชาติเสียหาย และมอมเมาประชาชนไทยบางกลุ่มด้วยนโยบายประชานิยม ทำให้ประชาชนไทยไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้

5. กลยุทธ์ทางวาทกรรมหลายกลยุทธ์ที่นำมาใช้เพื่อสื่อสารความหมายเดียวมักจะสนับสนุนซึ่งกันและกัน

กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำมาใช้ มักจะมีลักษณะที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน เนื่องจากความหมายที่ผู้สร้างวาทกรรมสื่อสารมาอาจจะมีไม่มาก แต่กลยุทธ์ที่ใช้ในการเผยแพร่วาทกรรมนั้นมีหลากหลาย ทำให้ผู้สร้างวาทกรรมเลือกใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมที่สนับสนุนกันและกัน อันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสารความหมายมากยิ่งขึ้น เช่น การที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล ใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมแบบการฟื้นความหลัง เกี่ยวกับอดีตของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่าเมื่อก่อน พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นเพียงนักธุรกิจที่วิ่งเต้นขายคอมพิวเตอร์ให้กรมตำรวจ นาย

สนธิได้ใช้กลยุทธ์การเล่าเรื่องว่าตนเองเคยพบกับ พ.ต.ท.ทักษิณ โดยบังเอิญที่โรงแรมปรี๊นเซส และได้ใช้ กลยุทธ์การพูดแบบบ้างข้างๆ และการอ้างคำพูดและการกระทำของคู่ริ บนเวทีปราศรัยเสมือนเล่าให้ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ฟังว่า ตัวนายสนธิเอง มีเจตนาที่จะช่วย ร.ต.อ.เฉลิม เมื่อครั้งเหตุการณ์พฤษภาทศวรรษ (พฤษภาทมิฬ) 2535 ที่ พ.ต.อ.เฉลิม และครอบครัวต้องลี้ภัยไปที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ นายสนธิได้ใช้กลยุทธ์การเล่าเรื่องว่า ตนเองได้พูดคุยกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ว่าจะส่งเงินไปช่วย ร.ต.อ.เฉลิม และถาม พ.ต.ท.ทักษิณ ว่าจะช่วยเหลือทางการเงินให้กับ ร.ต.อ.เฉลิม เนื่องจาก ร.ต.อ.เฉลิมกำลังตกที่นั่งลำบาก ปรากฏว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือใด ๆ ต่อ ร.ต.อ.เฉลิม เนื่องจากความไม่พอใจเรื่องสัมปทานเคเบิลทีวี พร้อมทั้งกล่าวตบท้ายให้ ร.ต.อ.เฉลิมตระหนักไว้ด้วยว่า “นี่คือสิ่งที่คุณทักษิณพูดถึงคุณ”

จากตัวอย่างด้านบน เราจะเห็นได้ว่า นายสนธิ ได้ใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมหลากหลายมากมาย ได้แก่ การอ้างคำพูดและการกระทำของคู่ริ การพูดแบบบ้างข้างๆ การเล่าเรื่อง และการฟื้นความหลัง กลยุทธ์เหล่านี้ทำงานสนับสนุนกันและกันเพื่อสื่อสารความหมายเพียงความหมายเดียวคือ พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นคนเลว และทรยศพวกพ้องเพื่อนฝูง เพียงเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน (การให้สัมปทานเคเบิลทีวี)

6. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์สามารถทำให้เนื้อหาที่ไม่สำคัญกลายเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญได้

กลยุทธ์ทางวาทกรรมหลายกลยุทธ์ สามารถทำให้เนื้อหาที่ไม่มีความสำคัญ หรือไม่น่าสนใจ ทำให้เกิดความน่าสนใจได้ เช่น การนำเรื่องส่วนตัวของผู้รับสารมาเปิดเผยโดยที่เรื่องส่วนตัวนั้น ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่สำคัญแต่อย่างใด (Ad Hominem)

ในรายการ “ความจริงวันนี้” นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ ได้เล่าถึงนางธิปสุรางค์ ภักดีธนากุล ภรรยาของนายจรัญ ภักดีธนากุล ประธานตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และมารดาของนางธิปสุรางค์ ที่ตกเป็นผู้ต้องหาคดียกยอกทรัพย์ และช่อโกงที่ดิน รวมเป็นเงินมูลค่า 40 ล้านบาท

เนื้อหาของรายการความจริงนี้ในช่วงนั้น มุ่งโจมตีนายจรัญ ภักดีธนากุล เนื่องจากนายจรัญรับงานพิเศษเป็นอาจารย์สอนตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ แต่ไม่ถูกปลดจากตำแหน่ง

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ทว่านายสมัคร สุนทรเวช กลับถูกปลดจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพราะรับงานเป็นพิธีกรรายการชิมไปบ่นไป และรายการยกโขยง 6 โมงเช้า ทำให้เกิดประเด็นถกเถียงกันในเรื่อง 2 มาตราฐาน ในสังคมไทย เมื่อฝ่ายรัฐบาลมุ่งโจมตีนายจรัญ การขุดคุ้ยความผิดของภรรยาของนายจรัญจึงมีตามออกมาเพื่อนำเสนอ ทั้งนี้เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็น 2 มาตราฐาน หรือการรั้งานพิเศษของนายจรัญ ทว่าประเด็นที่เกี่ยวกับภรรยาของนายจรัญนี้ ก็ถูกนำเสนอ และเป็นที่สนใจของผู้รับสารที่สนับสนุนฝ่ายรัฐบาล กลยุทธ์แบบ Ad Hominem ที่นำเรื่องส่วนตัวมาเปิดเผย จึงเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้ผู้รับสารสนใจในประเด็นภรรยาของนายจรัญ อันนำไปสู่ความสนใจในประเด็น 2 มาตราฐานด้วย

7. กลยุทธ์ทางวาทกรรมทำให้เนื้อหา และความหมายที่ต้องการสื่อสารดูน่าเชื่อถือได้

กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ ช่วยให้เนื้อหา มีความน่าเชื่อถือได้ เช่น การอ้างกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำพิพากษา หรือสถิติต่าง ๆ เช่น การอ้างผู้ทรงคุณวุฒิ และองค์กรที่น่าเชื่อถือ

ฝ่ายพันธมิตรฯ ที่มักจะยกรัฐธรรมนูญมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมในการชุมนุมโดยสงบ และปราศจากอาวุธ ส่วนฝ่ายรัฐบาลก็มักจะยกเหตุผลและข้อมูลต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับฝ่ายของตน

8. กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์อาจทำให้เนื้อหาสารน่าติดตาม

กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์ ทำให้เนื้อหาสารน่าติดตาม น่าสนใจ โดยมากกลยุทธ์เหล่านี้ จะเป็นกลยุทธ์ที่ใช้เนื้อหาแบบเส้นทางริม (Peripheral Route) แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีกลยุทธ์ที่ใช้เส้นทางตรง (Central Route) เลย เช่น การประชดประชัน เลียดสี เยาะเย้ย ถากถาง (เช่น การที่นายสนธิกล่าวว่า แล้วอย่าปล่อยให้ลิเดียพูดเข้ามาว่า ข้าวเข้ากะที่รัก) โดยมากแล้วกลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ทำให้เนื้อหาสารน่าติดตามนี้ จะเป็นเนื้อหาที่สร้างความบันเทิง หรือความขบขันให้กับผู้รับสารมากกว่ากลยุทธ์ทางวาทกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น การเลียดสี ประชดประชัน ถากถางผู้ร่วมชุมนุม เพื่อความเฮฮาในการปราศรัย (เช่น นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวว่าผู้ชุมนุมนั้นว่าง่าย บอกอะไรก็ทำ ยังไม่รู้อะไรเลยรับหมด การเมืองใหม่เป็นยังไงไม่รู้ แต่เอาแล้ว รับ

แล้ว หรือ การตบมือของผู้ชุมนุมนั้นเป็นที่สนใจของกินเนสบุ๊กมาก จนจะนำไปบันทึก แต่ปรากฏว่ามาเจอ “มือตบ” ทำให้เปลี่ยนความตั้งใจ ไม่ลงบันทึก ซึ่งสร้างความสนุกสนานให้กับผู้รับสารเป็นอย่างมากในขณะนั้น)

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อวาทกรรม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อวาทกรรมมี 2 ปัจจัยหลัก ดังต่อไปนี้

1. ธรรมชาติของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่วาทกรรม
2. ระบบกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่วาทกรรม

โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ธรรมชาติของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่วาทกรรม

ถึงแม้ว่าวาทกรรม (discourse) เป็นอาวุธที่ทรงพลังของทั้งฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาลในการทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิด แต่วาทกรรมจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัววาทกรรมเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับ การเผยแพร่วาทกรรมด้วย Gramsci กล่าวว่า การครอบงำด้วยวาทกรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชนน่าจะทรงพลังมากกว่าการครอบงำประเภทอื่น จึงอาจกล่าวได้ว่า วาทกรรมจะทำงานได้อย่างเต็มที่หรือไม่ ขึ้นกับตัวสื่อ (media) ด้วย กรณีนี้สื่อไม่ได้เป็นเพียงช่องทางในการสื่อสาร แต่เป็นสมรรถภูมิของวาทกรรมของทั้งสองฝ่ายด้วย

ธรรมชาติของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่วาทกรรมนั้น มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมอย่างมาก สื่อแต่ละประเภทย่อมมีธรรมชาติที่แตกต่างกัน ทว่าสิ่งสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อกลยุทธ์ทางวาทกรรมคือจริยธรรมวิชาชีพที่กำกับการทำงานของผู้ปฏิบัติงานสื่อ

ในกรณี สทท.11 ที่เป็นช่องทางในการเผยแพร่รายการ “ความจริงวันนี้” นั้น จริยธรรมวิชาชีพที่กำกับการปฏิบัติงานของนักสื่อสารมวลชน ทำหน้าที่กำกับการรายละเอียดยับยั้งของ

เนื้อหาที่นำเสนอทางรายการ โดยเฉพาะกลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายรัฐบาลจะนำเสนอ ทำให้การเลือกใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลไม่สามารถทำได้เต็มที่ โดยเฉพาะกลยุทธ์ทางวาทกรรมประเภทที่สื่อสารแบบเส้นทางริม (Peripheral Route) เช่น การใช้คำผรุสวาท ซึ่งไม่สามารถถ่ายทอดออกอากาศได้ เนื่องจากจริยธรรมวิชาชีพของนักสื่อสารมวลชนทำหน้าที่ก้าวก่ายการทำงานไว้

2. ระบบกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของสื่อ

ระบบกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของสื่อนั้น มีผลอย่างมากต่อการเลือกใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ระบบกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของสื่อมีผลต่อการเลือกใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมมากยิ่งขึ้นไปกว่าจริยธรรมวิชาชีพ

ความเป็นเจ้าของสื่อนี้สามารถนำมาอธิบายเนื้อหาของฝ่ายพันธมิตรฯ ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ นายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งเป็นแกนนำฝ่ายพันธมิตรฯ นั้น เป็นเจ้าของสื่อหลายประเภท โดยหลักแล้วมี ASTV, หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ, Manager Online, Manager Radio การที่มีกรรมสิทธิ์ในตัวสื่อนั้น ทำให้นายสนธิสามารถควบคุมเนื้อหาที่ตนต้องการนำเสนอ หรือไม่ต้องการนำเสนอได้ การที่นายสนธิ เป็นเจ้าของสื่อจำนวนมากนี้ หมายความว่าถึงทุนที่ใช้ในการผลิตเนื้อหาต่าง ๆ นั้นย่อมมาจากนายสนธิ (หรือนายสนธิมีอำนาจในการจัดสรรเงิน) รวมไปถึงเงินเดือนของบุคลากร และค่าบำรุงรักษา อุปกรณ์การผลิตเนื้อหาสารต่าง ๆ

ผู้ที่ถือกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของสื่อ สามารถที่จะออกคำสั่งต่าง ๆ ต่อการปฏิบัติงานของนักสื่อสารมวลชนได้ ไม่ว่าจะเป็นละเมิดจริยธรรมวิชาชีพหรือไม่ก็ตาม เช่น สถานี ASTV ในเครือผู้จัดการ ที่มีนายสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นเจ้าของ การเลือกใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมของแกนนำฝ่ายพันธมิตรฯ ทั้ง 5 คนนั้น มีอิสระในการเลือกใช้มากกว่าฝ่ายรัฐบาล เช่น สามารถใช้คำผรุสวาทได้ (เช่น สัตว์นรก สกูล) สามารถนำเรื่องราวส่วนตัวของอีกฝ่ายมาเสนอได้ด้วยคำพูดสองแง่สองง่าม (เช่น นักร้องเลียด) สามารถนำเสนอเนื้อหาที่เข้าข่ายการโฆษณาหมิ่นประมาทได้โดยไม่ต้องลังเลใจ (เช่น พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องทำพิธีต่ออายุให้ตนเองเดือนละหนึ่งครั้ง การทำพิธีต่ออายุนั้นจะต้องเชือดคอคนเป็น ๆ โดยหมอผีเขมร)

ทั้งเนื้อหา และกลยุทธ์ทางวาทกรรมดังตัวอย่างข้างต้น ไม่สามารถที่จะนำมาออกอากาศในสถานีโทรทัศน์แบบฟรีทีวีได้เลย แต่สถานีโทรทัศน์ ASTV (ที่ไม่ใช่ฟรีทีวี แต่เป็นสถานีโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการติดตั้ง) สามารถนำเสนอได้โดยปราศจากข้อจำกัดนี้ เนื่องจากนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งเป็นแกนนำคนสำคัญของฝ่ายพันธมิตรฯ นั้น เป็นเจ้าของสถานี ASTV ทำให้ข้อจำกัดในการเลือกใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมของฝ่ายพันธมิตรฯ ปราศจากข้อจำกัด

ส่วนฝ่ายรัฐบาลนั้น แม้ว่า สทท.11 จะได้เปรียบในการเชิงจำนวนผู้รับสารเพราะมีลักษณะเป็น free TV แต่การนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ของฝ่ายรัฐบาลถูกจำกัดด้วยจริยธรรมของสื่อมวลชน กลยุทธ์ทางวาทกรรมบางกลยุทธ์จึงไม่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น การใช้คำ辱骂วาท แม้ว่ารัฐบาลจะเป็นเจ้าของ สทท.11 ทั้งโดยนิตินัย และพฤตินัย แต่ก็ไม่สามารถละเมิดจริยธรรมสื่อมวลชนได้

4. การประกอบสร้างความเป็นจริงโดยการใช้วาทกรรมเป็นเครื่องมือ

การประกอบสร้างความเป็นจริง (reality) โดยใช้อวาทกรรมเป็นเครื่องมือ นั้น มีขั้นตอนก่อนที่จะประกอบสร้างความเป็นจริงได้ ดังต่อไปนี้

- 4.1 การทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิด
- 4.2 การสถาปนาวาทกรรมของตนให้เป็นวาทกรรมหลัก
- 4.3 การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมโดยวาทกรรม

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การทำสงคราม และการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิด

Gramsci นักวิชาการกลุ่ม Marxist สนใจให้คำอธิบาย กระบวนการครอบงำ War of Movement คือสงครามแห่งการเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่ War of Position คือสงครามแห่งการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิด การเอาชนะในสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดได้ ก็คือเอาชนะในสงครามที่ใช้กำลังได้ในที่สุด

การโจมตีและการตอบโต้ของฝ่ายพันธมิตร และฝ่ายรัฐบาล นั้นเป็น War of Position เป็นการทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิด โดยมีวาทกรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ ทั้งนี้ War of position ที่เกิดขึ้นนั้น มี War of movement แทรกแซงอยู่บ้าง (เช่น การปะทะกันของฝ่ายพันธมิตร และฝ่ายรัฐบาล ที่หน้ารัฐสภา วันที่ 7 ตุลาคม 2551)

หลักฐานของการทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดของทางการเมืองของประเทศไทย คือ คำปราศรัยของฝ่ายพันธมิตร และรายการ “ความจริงวันนี้” ของฝ่ายรัฐบาล ทั้งนี้ การทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดนี้ มี “วาทกรรม” เป็นอาวุธหลักของทั้ง 2 ฝ่าย

4.2 การสถาปนาวาทกรรมของตนให้เป็นวาทกรรมหลัก

Foucault ให้ทัศนะว่าวาทกรรม (discourse) ซึ่งหมายรวมถึงวิธีการสื่อสารด้วยภาษาแบบต่าง ๆ (ไม่ว่าจะเป็นการพูด การเขียน ภาษาภาพ ภาษาท่าทางกิริยา ฯลฯ) วาทกรรมเป็นตัวสถาปนา อัตลักษณ์ของบุคคล ชุดความรู้ ระบบความสัมพันธ์ ความหมายของสรรพสิ่ง ฯลฯ แต่เนื่องจากวาทกรรมมีลักษณะเป็นนามธรรม (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2550) วาทกรรมจึงต้องแสดงตนออกมาใน ‘รูปแบบที่เป็นรูปธรรม’ เช่น การพูด การเขียน การถ่ายภาพ การแสดงอากัปกิริยา ฯลฯ

วาทกรรมของฝ่ายพันธมิตร นั้น มีลักษณะเป็นวาทกรรมต่อต้าน (counter discourse) ฝ่ายพันธมิตร พยายามสถาปนาวาทกรรมต่อต้านของตนเองให้เป็นวาทกรรมหลัก ผ่านสถานี ASTV นั้น เป็นวาทกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเลวร้ายของฝ่ายรัฐบาล และความไม่เหมาะสมของระบอบการเมืองไทยในปัจจุบัน ฝ่ายพันธมิตร จึงนำเสนอแบบจำลองการเมืองใหม่ขึ้นมา โดยหวังว่าจะได้รับการยอมรับจากประชาชน

ส่วนวาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลนั้น มีลักษณะเป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse) อยู่แล้ว กล่าวคือ เป็นวาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลวาทกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นสากล สิ่งที่ฝ่ายรัฐบาลต้องทำในการต่อสู้ทางวาทกรรมครั้งนี้ คือการป้องกันตนเองจากการโจมตีโดยวาทกรรมของฝ่ายพันธมิตร และรักษาวาทกรรมของตนให้เป็นวาทกรรมหลักไว้ให้ได้

4.3 การสร้างความเป็นจริงทางสังคมด้วยวาทกรรม

Sassure (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541) กล่าวว่า ในขณะที่ความเป็นจริงแวดล้อมตัวบุคคลอยู่หลาย version วิธีการที่ภาษาแต่ละรูปแบบเลือกเอามาใช้จะเป็นตัวนำทางให้คนแต่ละกลุ่มเข้าสู่ความเป็นจริงในแต่ละ version ทั้งนี้ สื่อมวลชนได้วาดภาพความเป็นจริงเอาไว้ในความคิดของผู้รับสาร

ในการศึกษาของ อารยา ถาวรวันชัย (2539) เกี่ยวกับ ภาพลักษณ์ของ “วีรบุรุษ” แบบ “ผู้ร้ายกลับใจ” ที่ปรากฏในสื่อมวลชน พบว่ามีตัวละครที่ไม่ใช่คนดี และไม่ใช่คนร้าย แต่เป็นทั้งสองอย่าง ทว่าในภายหลังได้กลับใจเป็นคนดี จึงมีภาพลักษณ์ของ “การกลับใจจากคนร้ายเป็นคนดี” ในขั้นตอนที่จะเปลี่ยนจาก “คนร้าย” มาเป็น “คนดี” นี้ สื่อมวลชนได้สร้างความเป็นจริงขึ้นมาแล้วว่าคนแบบใดเรียกว่าเป็นคนดี และคนแบบใดเรียกว่าเป็นคนร้าย ขั้นตอนต่อมาคือการเผยแพร่ถ่ายทอด “ความเป็นจริง” version ที่รายการต่าง ๆ ในสื่อสร้างขึ้น หากกระบวนการสร้างความจริงนี้ประสบความสำเร็จ ก็จะมีการแบ่งปันความหมายร่วมกัน (shared meaning) ร่วมกัน ทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายตามที่ผู้ส่งสารต้องการส่งมาได้

ในการสร้างความเป็นจริงโดยใช้วาทกรรมนี้ เมื่อนำเอาแนวคิดเรื่องวาทกรรม และอำนาจของฟูโกต์มาประยุกต์ใช้ร่วมกัน จะพบว่า ความรู้ (knowledge) ในความหมายของฟูโกต์ก็คือความเป็นจริง (reality) ที่ทั้งสองฝ่ายต้องการสร้างขึ้นโดยมีวาทกรรมเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความเป็นจริงตามที่ทั้งสองฝ่ายต้องการสื่อสาร ดังนั้นในการต่อสู้ระหว่างฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาลจึงมีความเป็นจริง 2 ชุด ความเป็นจริงชุดแรกคือความเป็นจริงตามทัศนะของฝ่ายรัฐบาล ความเป็นจริงอีกชุดหนึ่งคือความเป็นจริงตามทัศนะของฝ่ายพันธมิตรฯ ความเป็นจริงของฝ่ายใดจะสามารถสถาปนาตัวเองให้เป็นความเป็นจริงหลักได้นั้น มีปัจจัยเรื่องอำนาจ (power) เข้ามาเกี่ยวข้อง

ตามทัศนะของฟูโกต์แล้ว ความรู้ อำนาจ และวาทกรรม เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน และต่างส่งผลต่อกันและกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจจะเป็นผู้ที่สามารถกำหนดได้ว่าสิ่งใดคือความรู้ สิ่งใดไม่ใช่ความรู้ (เช่น ในสมัยโบราณ “ความรู้เรื่องแม่และเด็ก” ไม่จัดว่าเป็นความรู้ แต่ในปัจจุบัน “ความรู้เรื่องแม่และเด็ก” นั้น กลายเป็นความรู้จนมีหนังสือออกมาวางจำหน่ายให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้) ในทางกลับกัน ความรู้เป็นสิ่งที่ทำให้คนมีอำนาจ โดยมากแล้วคนที่ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่ง

ผู้นำได้ส่วนมากต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งความรู้และอำนาจจึงมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงกันและกัน ผู้ที่มีอำนาจที่กำหนดว่าอะไรคือความรู้ นั้น จะเป็นผู้สร้างวาทกรรมด้วย และในทางกลับกัน วาทกรรมจะตัวที่บอกว่าใครที่เป็นคนมีอำนาจ พร้อม ๆ กับการทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของผู้ที่มีอำนาจ ในการกำหนดว่าอะไรคือความรู้ ใครควรจะเป็นผู้นำ และใครควรจะเป็นผู้ตาม ยิ่งไปกว่านั้น วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมายังถูกตอกย้ำ และผลิตซ้ำเพื่อธำรงรักษาอำนาจ และความรู้เอาไว้

หากนำแนวคิดของฟูโกต์มาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายเรื่องการสร้างความเป็นจริงด้วยวาทกรรมของทั้งฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาล ความเป็นจริงที่ทั้งฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาลต้องการสร้างก็คือความรู้ในทัศนะของฟูโกต์ กล่าวคือ ทั้งฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาล ต่างช่วงชิงอำนาจกัน เพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง การช่วงชิงอำนาจนี้ จะสำเร็จได้ก็ต้องผ่านกระบวนการทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดเสียก่อน และอาวุธที่ใช้ทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดก็คือวาทกรรม ความเป็นจริงที่ทั้งสองฝ่ายต้องการสร้างนั้น ไม่ต่างไปจากความรู้ตามทัศนะของฟูโกต์ ความเป็นจริงที่ทั้งสองฝ่ายต้องการสร้างนั้น ต้องสร้างด้วยคนที่มีอำนาจ และมีความเป็นผู้นำ (เช่น พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หรือ นายสนธิ ลิ้มทองกุล) และวาทกรรมที่ทั้งสองฝ่ายสร้างนั้น ก็จะช่วยธำรงรักษาสถานภาพผู้นำและอำนาจของผู้นำของทั้งสองฝ่ายเช่นกัน

วาทกรรมของฝ่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มีทั้งวัจนภาษา และอวัจนภาษา ทั้งนี้วาทกรรมที่แสดงออกมาในรูปวัจนภาษานั้น เห็นได้จากการปราศรัยบนเวทีของฝ่ายพันธมิตรฯ ส่วนวาทกรรมที่เป็นอวัจนภาษานั้น เห็นได้ทั้งจากบนเวทีปราศรัย และเวลาอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่บนเวทีปราศรัย ฝ่ายพันธมิตรฯ มีกลยุทธ์ทางวาทกรรมที่หลากหลายในการโน้มน้าวใจผู้รับสาร อันจะนำมาซึ่งการยอมรับความเป็นจริงของฝ่ายพันธมิตรฯ และสถาปนาความเป็นจริงนั้นให้เป็นความจริงหลักของสังคมไทย

วาทกรรมของฝ่ายพันธมิตรฯ ยังทำหน้าที่ในการสถาปนาความเป็นจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของบุคคล เช่น นายสนธิ ลิ้มทองกุล การกล่าวถึงธรรมชาติของนายสนธิ เป็นกลยุทธ์ทาง วาทกรรมที่สร้างอัตลักษณ์ให้นายสนธิ ว่าเป็นผู้ทรงศีลทรงธรรม มีธรรมะเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ไปจนถึงการมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ในเชิงไสยศาสตร์ เช่น การวาง

ผ้าอนามัยที่ใช้แล้วรอลานพระบรมรูปทรงม้า การร่ายคาถาอาคมเพื่อไล่ฝน รวมถึงการนุ่งขาวห่มขาวพรมน้ำมนต์ขณะให้กลุ่มพันธมิตรฯ ที่ชุมนุมในทำเนียบรัฐบาล ฯลฯ รวากับตนเป็นศาสดา ทั้งนี้เราจะสามารถมองเห็นปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) ที่ใช้สร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับนายสนธิ ได้จากการที่ผู้ชุมนุมประนมมือ ก้มกราบรับน้ำมนต์จากนายสนธิ ขณะปักหลักชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาล

วาทกรรมของฝ่ายพันธมิตรฯ สร้างความเป็นจริงโดยการแบ่งขั้วตรงข้ามระหว่าง ฝ่ายธรรมะและฝ่ายอธรรม ฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาล กล่าวคือฝ่ายพันธมิตรฯ เป็นฝ่ายธรรมะ และฝ่ายรัฐบาลเป็นฝ่ายอธรรม

วาทกรรมของฝ่ายพันธมิตรฯ สร้างความเป็นจริงว่าฝ่ายพันธมิตรฯ จงรักภักดี และเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ ส่วนฝ่ายรัฐบาลนั้นปราศจากซึ่งความจงรักภักดี และมีความประสงค์จะล้มล้างราชบัลลังก์ เห็นได้จากการเลือกสัญลักษณ์เป็นสีเหลืองและสีฟ้า รวมถึงกลยุทธ์ทางวาทกรรมที่ฝ่ายพันธมิตรฯ เลือกใช้ก็เป็นการอ้างสถาบันกษัตริย์มากกว่าฝ่ายรัฐบาล

ผลจากการทำงานของวาทกรรม ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า วาทกรรมของฝ่ายพันธมิตรฯ สร้างความเป็นจริงได้สำเร็จ ได้แก่ การปะทะกันของประชาชนที่สนับสนุนฝ่ายพันธมิตรฯ กับกลุ่มคนรักอุดร ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2551 และการปะทะกันของผู้ชุมนุมฝ่ายพันธมิตรฯ กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในวันที่ 7 ตุลาคม 2551 หรือแม้แต่ความอดทนชุมนุมยืดเยื้อ 193 วัน ที่ผู้ชุมนุมต้องนอนบนเสื่อที่ปูบนพื้นถนน เข้าห้องน้ำที่ไม่สะดวกสบาย และทางเลือกในการบริโภคอาหารมีจำกัดมากกว่าปกติ แต่ก็ยังเลือกที่จะมาเข้าร่วมการชุมนุม ล้วนเกิดจากความเป็นจริงที่ฝ่ายพันธมิตรฯ สร้าง โดยใช้วาทกรรมเป็นเครื่องมือ

วาทกรรมของฝ่ายพันธมิตรฯ ยังสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับระบอบการเมืองใหม่ว่าเป็นระบอบการเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทย ฝ่ายพันธมิตรฯ มักจะเลือกใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมแบบการอธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจให้ผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจความเป็นจริงที่ว่าระบอบประชาธิปไตยผ่านตัวแทนแบบปัจจุบันไม่เหมาะสมกับสังคมไทย เนื่องจากมีจุดอ่อนที่ทำให้เกิดเผด็จการรัฐสภา

ยิ่งไปกว่านั้น วาทกรรมของฝ่ายพันธมิตรฯ ยังสร้างความเป็นจริงชุดที่สำคัญที่สุดคือ “ระบอบทักษิณ” เป็นระบอบที่เลวร้าย เป็นระบอบที่นำมาซึ่ง “ทุนนิยมสยาม” ความเป็นจริงที่ฝ่ายพันธมิตรฯ ต้องการสร้างขึ้นคือ ฝ่ายรัฐบาลครอบงำประชาชนไทยให้บูชาเงินตราด้วยนโยบายประชานิยมต่าง ๆ ทั้งยังเป็นทรราช ฆาตกร เพราะใช้ความรุนแรงในการสลายการชุมนุมของฝ่ายพันธมิตรฯ รัฐบาลพลังประชาชนนั้น เป็นรัฐบาลนอมินีของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และที่หนักหนาที่สุดคือ รัฐบาลพลังประชาชนนี้ เป็นรัฐบาลที่จาบจ้วง ไม่จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์

อาจกล่าวได้ว่า ฝ่ายพันธมิตรฯ ได้สร้างความเป็นจริงที่เป็นคู่ตรงข้ามทางการเมืองขึ้นมา โดยที่ฝ่ายพันธมิตรฯ เป็นฝ่ายธรรมะ ดังคำขวัญ (slogan) ที่ตั้งขึ้นโดยพลตรีจำลอง ศรีเมือง ว่า “มาทำหน้าที่ ใช้หนี้แผ่นดิน และมาทำบุญ” ขณะที่ฝ่ายรัฐบาลนั้นเป็นอธรรม ตามที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล ตั้งคำขวัญ (slogan) ให้กับฝ่ายรัฐบาลว่า “รัฐบาลทรราช ฆาตกร หุ่นเชิด” ฝ่ายรัฐบาลจึงเป็นเสมือนมารร้ายในความเป็นจริงของฝ่ายพันธมิตรฯ

ในส่วนของฝ่ายรัฐบาลที่วาทกรรมของฝ่ายตนเป็นวาทกรรมหลักนั้น ฝ่ายรัฐบาลได้สร้างความเป็นจริง โดยให้วาทกรรมผ่านทางรายการ “ความจริงวันนี้” คือช่องทางในการเผยแพร่ความเป็นจริงที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการสร้าง โดยมีความคิดวาระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเหมาะสมแล้วกับสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามของระบอบการเมืองใหม่ของฝ่ายพันธมิตรฯ ฝ่ายรัฐบาลใช้วาทกรรมเป็นเครื่องมือในการรักษาความน่าเชื่อถือของตน สร้างความเป็นจริงให้ประชาชนเข้าใจได้ว่าฝ่ายรัฐบาลไม่ได้เป็นฝ่ายทำให้บ้านเมืองปั่นป่วนวุ่นวาย หรือใช้ความรุนแรงใด ๆ ในทางตรงข้าม ฝ่ายรัฐบาลพยายามทุกวิถีทางที่จะประนีประนอมกับฝ่ายพันธมิตรฯ ฝ่ายรัฐบาลสร้างความเป็นจริงอย่างชัดเจนว่าฝ่ายพันธมิตรฯ เป็นฝ่ายที่ทำให้สังคมไทยเกิดความวุ่นวาย และเกิดความแตกแยกทางความคิด และอุดมการณ์ทางการเมือง

ผลจากปฏิบัติการทางวาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลนั้นเห็นได้จากการที่ฝ่ายรัฐบาลมิได้ตั้งประเด็นใด ๆ ขึ้นมาโจมตีฝ่ายรัฐบาลก่อน นอกจากประเด็นความชอบธรรมขององค์กรอิสระเท่านั้น ความเป็นจริงที่ฝ่ายรัฐบาลสร้างคือสังคมไทยในปัจจุบัน เป็นสังคมที่มี 2 มาตรฐาน โดยการสร้างความเป็นจริงชุดนี้ ฝ่ายรัฐบาลได้ใช้กลยุทธ์ทางวาทกรรมแบบการอธิบายเพื่อเพิ่มความเข้าใจให้ผู้รับสารเข้าใจว่า 2 มาตรฐานคืออะไร อันนำไปสู่การสร้างความเป็นจริงที่ว่าสังคมไทยปัจจุบันนี้ขาดความยุติธรรม ยิ่งไปกว่านั้นวาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลมุ่งสร้างความเป็นจริงที่ว่า

รัฐบาลสามารถบริหารประเทศได้อย่างปราศจากข้อกังขา เพราะรัฐบาลพลั้งประชาชนนี้เป็น รัฐบาลที่มาจากพลั้งประชาชน

วาทกรรมเป็นเครื่องมือในการประกอบสร้างว่าอะไรคือความรู้ อะไรไม่ใช่ความรู้ และยังเป็นเครื่องมือที่ในวาทกรรมทั้งของฝ่ายพันธมิตรฯ และฝ่ายรัฐบาลก็เช่นเดียวกัน ทั้งสองฝ่ายต่าง พยายามสร้างความเป็นจริงเพื่อให้เกิดการแบ่งปันความหมายระหว่างฝ่ายตนและผู้รับสาร อันจะทำให้สามารถสร้างให้ผู้รับสารมองสังคมตามความเป็นจริงที่แต่ละฝ่ายกำหนดไว้ได้

วาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลที่เป็นวาทกรรมหลักนั้น เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นจริงที่ว่าระบอบประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทน เป็นระบอบที่ดีและเหมาะสมกับสังคมไทยแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น ฝ่ายพันธมิตรฯ ที่ออกมาชุมนุมเคลื่อนไหวยึดเอื้อนี้ เป็นส่วนที่ทำให้สังคมไทยเกิดความวุ่นวาย ไม่สงบสุข และเกิดความแตกแยกทางความคิด ทำให้ประชาชนไทยขาดความสามัคคี อันนำมาซึ่งความรุนแรงและการใช้กำลังหลายต่อหลายครั้ง

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิเคราะห์วาทกรรมพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และวาทกรรมรัฐบาลพลั้งประชาชนนี้ มีข้อจำกัดที่การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์บางประเด็น ส่วนบางประเด็นผู้วิจัยมิได้วิเคราะห์ และนำเสนอไว้ เนื่องจากข้อจำกัดบางประการ

ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัยเพิ่มเติม

ในการศึกษาวาทกรรมพันธมิตรพลั้งประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และวาทกรรมรัฐบาลพลั้งประชาชนนี้ ยังมีได้วิเคราะห์การนำเสนอวาทกรรมผ่านสื่ออื่น ๆ เช่น การนำเสนอ วาทกรรมผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงของรัฐ การนำเสนอวาทกรรมผ่านวิทยุกระจายเสียงในเครือข่ายผู้จัดการวาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายพันธมิตรฯ บนสื่อใหม่ การเปลี่ยนหน่วยในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลและผลการวิจัยที่ครบถ้วน จะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองนี้ได้อย่างรอบด้าน

การศึกษาผู้รับสารที่สนับสนุนฝ่ายพันธมิตรฯ และผู้รับสารที่สนับสนุนฝ่ายรัฐบาล เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรสนใจศึกษา ในงานวิจัยชิ้นนี้ มุ่งศึกษากลยุทธ์การใช้ วาทกรรม แต่ไม่ได้มุ่งสนใจศึกษาผู้รับสาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักประการหนึ่งของกระบวนการสื่อสาร การศึกษาผู้รับสารจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจผู้รับสาร และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการออกแบบสาร